

«Зæххыл цы ис
ныййарæгæй зынаргъ дæр?»

Сценари бацæттæ кодта:
Байсæгъуырты Мæринаæ.

Цæуынц дæ номæй амонд æмæ фарн,
Бæркæдтæн дæр сæ ратæдзæн – дæ арм.
Æнустæм дын кæндзысты кад,
Нæ цин, нæ фарн – сылгоймаг, мад!

Уæ бон хорз, нæ зынаргъ ныййарджытæ, хъомылгæнджытæ æмæ
хъомылгæнинагтæ.

Ноябыры фæстаг хуыцаубоны, Джеоргуыбайы майы æппæт дзыллæ дæр бæрæг
кæны ныййыраг мады бон æмæ уыл рæсугъдæй, хъæлдзæгæй, зæрдæрухсæй алы аз дæр
цауæд. Уæ хъæбулты рæсугъддзинадтæй, амондæй, фарнæй уæ зæрдæтæ рухс куыд
кæной, ахæм амонд уын Стыр Хуыцау радтæд. Алы ныййарæгæн дæр йæ хæс у йæ
гыццыл хъæбулты рæстфæндагыл сæвæрын. Гыццыл хуры тынтæн та сæ хæс у сæ
ныййарджытæм хъусын.

Мадаёй зынаргъ дæр ничи ис хъæбулæн æмæ цын амондимæ бирæ азты дзæбæхæй
цæрут.

Сылгоймаг!.. Мад!.. Ды дæ уалдзæгау рæсугъд , царддæттæг, хуры тынтæ уарæг!
Сылгоймаг!.. Мад!.. Куыд хъуамæ ферох уой дæ бирæ фæлмæн ныхæстæ, дæ къухты
хъарм, дæ рæвдаугæ цæстæнгас?!

Мад! Хæрз цыбыр дзырд, фæлæ дзы æппæт дуне дæр бацаудзæн. Зæххыл мадаёй
зынаргъ дæр ничи ис. Мадаёй хуыздæр ничи бамбардзæн сабийы зæрдæйы рæсс.

Абон ацы бæрæгбонмæ нæ гыццыл хуры тынтæ тынг зæрдиагæй бацæттæ кодтой
æмдзæвгæтæ, зарджытæ, кæфтытæ æмæ сæм табуафси, байхъусут.

Хурау рухсзæрдæ у мад,
Никуы зоны уый фæллад,
Сты йæ хъарм къухтæ фæлмæн.
Алы бон рæвдауы мæн.

Тынг дæ уарзын, тынг, уый зон,
Райдайы дæуæй мæ бон!
Райдайы дæуæй мæ фæндаг –
Дæн дæ лæггæдтæн нæртон!

Дæ фæрцы абон зæрдæ цинтæй райы,
Æмæ зæххыл æппæт хæзнаты раз.
Мæхицæн æз адджындæрыл нымайын,
Дæ фæлмæн бахудт, хъæлдзæг цæстæнгас.

Цæйбæрц зынтæ æскодтай, мад, дæхицæн,
Фæлмæст бонты дæр не стыхстис дæ уд.
Цæмæй дæ фыртæн уа рæсугъд йæ фидæн.
Цæмæй дзы уый бæрзонд хæсса йæ худ.

Ныййарæг мады цæстытæн сæ уындæй
Кæны хъæбулы зæрдæ цинтæй дзаг.
Ныййарæг мады цæстытæн сæ тынтæ
Йæ цотæн сты кæмдæриддæр фæндаг.

Ныййарæджы нгас ис ысбарæн хурыл
Тымыгътæ æмæ узæлттæ сæтты.
Нæ хъæуы мадæй хорз цæстæнгас курын,
Йæхæдæг æй цæстуарзонæй дæтты.

Нæ фыдæлтæ зæхх мад хуыдтой. Загътой – иу: «Зæхх – мад». Уый æвæццагæн, мад
кæмæн нæ уыд, уыдон æй хуыдтой афтæ. Зæхх сæ йæ хъармæй æндæвта, зæхх сын
лæвæрдта йæ фарнæй æмæ сæм уый касти мады рæвдыд.

Хъазт

*(Ныр та сывæллаттæ ахъаздыстæм ахæм хъастæй: Чи тагъд дæр æмæ рæсугъд дæр
батухдзæн куклайы).*

Мад алкæмæн дæр у ныййарæг, зондамонæг, хур æмæ цæсты рухс.

Сызгъæрин фестай, Мад! Куыд адджын сты дæ фæлмæн ныхæстæ, дæ къухты
хъарм, дæ рæвдыд цæстæнгас!.. Куыд зынаргъ æмæ кадджын у дæ ном!.. Куыд
æнæнымæц сты дæ хæрзтæ, дæ фыдæбон!

Сылгоймаг æппæты фыццаг у Мад. Мадæлтыл фыст æрцыдысты æппæты
хуыздæр æмдзæвгæтæ, мадæлтыл азарыдысты æппæты хуыздæр зарджытæ...

Зарæг

Мæ уарзон гыцци, мæ ныййарæг мад

Кæнын дæ номыл, æз ацы зарæг!

Мæ уарзон гыцци, мæ ныфс мæ дарæг, гъей,

Тæхуды гыцци ыскæн ды кадаг, гъей.

Мады лæггæдтæ цæмаей æмбарой,

Хъæбултæ мады цæмаей буц дарой, гъей.

Фæцæр мын гыцци, фæцæр мын мин аз, гъей,

Нæ рæдыдтытæ зынтæн иу фæраз, гъей.

Макуы иу фæрис, макуы ды мастæй

Дæ зæрдæ дзаг уæд хъæбулы уарзтæй, гъей.

Гыцци, мæ гыцци, мæ фæлмæнтæ мад,гъей,

Гыцци, мæ гыцци, мæ цин мæ цард дæ, гъей.

Фæцæр мын гыцци дæ мидбыл худгæ

Æнустæм макæ ма фæкæ цудгæ, гъей.

Дæ фæлмæн ныхас, дæ мидбыл худгæ, гъей,

Дæ лæггæдтæ ма, макуы уæд рохуат, гъей.

Мæ уарзон гыцци, мæ ныййыраг мад

Кæнын дæ номæн цæрæнбонты кад, гъей.

Гыцци, мæ гыцци, мæ фæлмæнтæ мад,гъей,

Гыцци, мæ гыцци, мæ цин мæ цард дæ, гъей.

Фæцæр мын гыцци дæ мидбыл худгæ

Æнустæм макæ ма фæкæ цудгæ, гъей.

Фæцæр мын гыцци дæ мидбыл худгæ

Æнустæм макæ ма фæкæ цудгæ, гъей.

Мад... Ацы фæлмæн, алæмæттаг дзырд фехъусгæйæ, алы кары адæймаджы
цæстытыл ауайы йæхи ныййарæг мад, йæхи уарзон схъомылгæнæг...

Хъазт «Мады ныв»

*(Ныртæккæ слæудзыстæм дыууæ къордæй, алы къорд дæр ныв каны йæ мады. Дыууæ
къордæй чи тагъд дæр æмæ рæсугъд дæр сныв кæндзæн йæ мады).*

Мад... Уыимæ баст сты нæ царды рæсугъд дæр бонтæ, нæ зæрдæйы æхсызгон дæр
мысинагтæ. Кæд зæххыл æцæг амонд фенæн æмæ банкъарæн ис, уæд æрмæст дæр мады
рухс цæсгом уынгæйæ.

Мады фаг хорздзинаедтæ ацы зæххыл нæй, фæлæ уый буц даргæйæ, уымæн ирон
рæсугъд æгъдау дæтгæйæ бамбарæн ис, цы у амонд.

А – зæххыл, ныййарæг мад, ды хур дæ,

Афтæ царды ницы у зынаргъ.

Æрмæст дæуæн ис ахæм фæлмæн къухтæ,

Уыдонæн нæй а – дунейыл аргъ.

Мадæлты ма 'фхæрут

Мадæлты хъахъхъæнут

Ныййарæгæн баивæн нæй.

Йæ рухс цæстæнгасæй

Йæ зæрдæйы хъармæй

Æдзух цæрдзыстут фæрнæй.

Нæ мадæлты фæлмæн, рæдау кæстыты

Æппындæр нæй козбау ми æмæ хин

Кæдфæнды дæр ныййарæджы цæстыты

Ды фендзынæ дæ зын æмæ дæ цин.

Лæджы фæкæны зарын æмæ худын

Ныййарæг мады рухс цæстыты каст.

Нæ мадæлтæн тæхуды, о тæхуды

Сæ цæстыты куы никуы уайд маст.

Зæххыл ис иунæг хæзна царды
Æмæ уый Мад у, мæ хур, Мад.
Йæ рæвдыд сау дуртæм дæр хъары,
Фæсуры зæрдæйы фæллад.

О мад, сызгæрин мад, дæ хæрзтæй,
Ды кæныс кæстæрты æнгом.
Тæхуды, зарæджы ныхæстæй
Æнусон чи скæны дæ ном.

Ныййарæджы зæрдæ, ныййарæджы арм –
Бæмбæгæй фæлмаен дæр, зæрин хурау – хъарм.
Ныфсы мæсыг цотæн – йæ зондджын ныхас,
Рæвдауы кæстæры йæ цæстыты 'нгас.

Бирæ фæрæвдыдтай, уæ гыцци мæн,
Арæх-иу аргъæутгæ кодтай мæнæн.
Хъарм-иу мæ бамбæрзтай, хур мæ хуыдтай.
«Ахуысс мын, Айрæз мын!» - Заргæ дзырдтай.

Куыд хорз у, - Ныййарæг йæ хъæбулты цинæй,
Куы ваййы æгæрон æфсæст:
Йæ фæндиаг куы рæзынц, рæсугъд æмæ буцæй,
Сæ уындæй æфсæды йæ цæст.

Мад алкæмæн дæр у ныййарæг, зондамонæг, хур æмæ цæсты рухс.

Сызгæрин фестай, Мад! Куыд адджын сты дæ фæлмаен ныхæстæ, дæ къухты
хъарм, дæ рæвдыд цæстæнгас!.. Куыд зынаргъ æмæ кадджын у дæ ном!.. Куыд
æнæнымæц сты дæ хæрзтæ, дæ фыдæбон!

Ныййарæг! Ды дæ хъæбулты цинæй ссудзыс, хурау фæхудыс, сæ хъыгæй саст
талайау ныххус ваййы дæ уд. Арвыл, дам, уал стъалыйы нæй, мады зæрдæйы йæ
сабитыл цас мæт ис.

Дзыцца у хурзæрин, йæхæдæг у рæвдауæг,
Дзыцца у царды ныфс, фыдыуæзæджы арт,
Йæ мæт, йæ иунæг мæт – зæххыл фыдбылыз ма уæд,
Æмæ йæ кæстæртæн уæд амондджын сæ цард.

Нæ зынаргъ нанатæ, Сымах дæр стут нæ мады мадтæ æмæ а дунейыл цыдæриддæр
хорздзинæдтæ ис, удонæй хайджын ут. Бирæ азты ма дзæбæхæй цæрутамæ уæ сæдæгай
азты сæртыакæсут. Уæ цоты – цоты хуртæй æфсæст куыд уат, сæ хорздзинæдтæй рæвдыд
ут, ахæм арфæ уын Стыр Хуыцау ракæнæд.

«О мæхи Нана»

Æз ыстыр куы суаин тагъд дæр,
О, мæхи Нана!
Нал кæнис иæн тыххæй маст дæр,
О, мæхи Нана!
Æз дæумæдзухæй хъусин,
О, мæхи Нана!
Хæдзары дæуимæ кусин,
О, мæхи Нана!
Чъизи нал кæнин мæ гæрзтæ,
О, мæхи Нана!
Уат – иу амæрзин дæ бæсты,
О, мæхи Нана!

«Гыццыл чызг æмæ Нана»

Рынчын у мæ нанна,
Нæ зонын цæмæн,
Нæ кæны гæботæ
Фыццагау мæнæн.
Æрмæст мæм æдзынæг
Æнкъардæй кæсы...
Мæнæн та мæгуырæг,
Рынчынаы тæрсы...

«Гыцци»

Куыд хъарм сты зымæг дæр,
Мæхи гыцци, дæ къухтæ!
Куыд мæм дзурыс тызмæгæй,
Уæд дæр кæныс ды худгæ.

Дæ цæф дæр мын нæ рисы,
Фæнды мæ сис мæ хъусæй,
Дæ фæлмæн хъарм хъæбысы
Нынныгъуылын тæрхъусау.

Ирон Мад!.. Ирон сылгоймаг!.. Цæй кадджын æмæ хъæбатыр дæ?! Цæй фæразон æмæ фидар дæ! Æвæццæгæн, уымæн бафæрæзтай, ирон сылгоймаг, ахæм зын æмæ уæззау фæндæгтыл рацæуын... Æмæ нæ фæцудыдтæ. Дæ кады ном айхъуыст æнæхъæн дунейыл...

Цыфæнды зын уавæры дæр ирон сылгоймаг йæ уæздан ном никуы фæчъизи кодта, йæ сæрма æгаддзинад никуы æрхаста æмæ йæ кæстæрты дæр ахуыр кодта ирон æгъдау æмæ кадыл.

Хонгæ кафт

Хъазт «Адæтт зæрдæ»

(Адæттæм ацы зæрдæ кæрæдзимæ æмæ алчи дæр йæ мадæн зæгъæд уарзон ныхæстæ: мæ зынаргъ мад, мæ хур, мæ ныфс, мæ дуне, мæ рæсугъд, мæ зондджын, мæ уд, мæ зæрдæ, мæ' стъалы, мæ мæсыг, мæ кадджын, мæ уарзон, мæ амонд, мæ цард, мæ дзæбæх, мæ уарзон, мæ рæдау...)

(Сымахмæ та цавæр рæвдауæн ныхæстæй фæдзурың уæ мадæлтæ???)

Нæ бæрæгбон кæронмæ æрхæццæ, Иу хатт ма зæрдиаг арфæтæ кæнын æппæт сылгоймæгтæн дæр. Хуыцау уын стыр æнæниздзинад балæвар кæнæд. Бирæ азты ма хъæлдзæгæй æмæ амондджынай куыд фæцæрат, ахæм амонд уын Хуыцау раттæд!

Кæронбæттæны ма мæ фæнды бакæсын ахæм рæнхъытæ:

Мад дын куы ратдзæн йæ уд æмæ цæст.
Мадæн йæ хъæбул зынаргъ у.
Мады рæвдыдæй ут уе'ппæт дæр 'фсæст.
Мад нын æнусон цырагъ у!

Стыр бузныг нæ буц уазджытæ, стыр бузныг уын, нæ буц ныййарджытæ!.. Нæ фембæлды кæрон мах фæнды сывæстæн балæвар кæнын нæхи къухтæй конд лæвæрттæ. Табуафси, айсут сæ. *(Сывæстæтæ лæвар кæнынц сæ ныййарджытæн сæ лæвæрттæ).*

